

Erken Çocukluk Döneminde Düşünme Becerilerinden Planlama ve Derin Düşünmenin Geliştirilmesi

Development of Planning and Reflection From Thinking Skills in Early Childhood Period

H. Elif DAĞLIOĞLU* ve Figen ÇAKIR**
Abant İzzet Baysal Üniversitesi

Öz

Düşünme becerileri, öğrencilerin aktif katılımını sağlayan, kendi öğrenmelerinde sorumluluk alma duygusunu geliştiren, öğrenmenin kalıcılığını sağlayan, araştırma yol ve yöntemlerini kazandıran temel becerilerdir. Düşünme becerilerinin gelişmesinde plan yapma ve derin düşünme oldukça büyük öneme sahiptir.

Planlama, amaca yönelik olarak yapılan seçimdir. Derin düşünmede ise, hafıza ön plana çıkmaktadır. Derin düşünme, hafızaya alınmak üzere bilgilerin veya bitmiş olan işlerin ezberlenmesinden daha fazla, düşünsel bir gelişimi ifade eder. Bu beceriler, çocukları ilgi alanlarına doğru yönelmeleri ve çevrelerinde olanları kontrol etmeleri için motive eder. Çocuklar plan yaptıkça ve tecrübelerini gözden geçirdikçe, tahmin ve analitik yetenekleri gelişir. Öğretmenlerin çocuklarda planlama ve derin düşünme becerilerinin gelişmesini sağlamak için birçok strateji kullanması gerekmektedir.

Bu makalede, çocuklara düşünme becerilerinden planlama ve derin düşünme yetilerinin kazandırılmasının önemi, öğretmenlerin bu konuda neler yapabileceği ve ne tip stratejiler kullanabilecekleri hakkında bilgi verilmektedir.

Anahtar Sözcükler: Erken çocukluk dönemi, düşünme becerileri, plan yapma, derin düşünme.

Abstract

Thinking abilities are fundamental abilities that make students active in participating, improve the sense of responsibility for their own learning, cause students to find and use searching methods. Planning and reflection have great influence on improving thinking abilities.

Planning is a choice that is made towards an aim. In reflection, memory is of foremost importance. Reflection expresses more intellectual improvement than memorizing information to be kept in the memory or actions that was finished. These abilities motivate children towards their interests and controlling their environment. Throughout the process of children's planning and looking over their experiences, their estimation and analytical abilities develop. Teachers need to use a great deal of strategies for improving students' reflection abilities.

This article emphasizes the importance of thinking abilities and planning by informing teachers about what they can do and what kind of strategies they can use for improving these abilities.

Key words: early childhood period, thinking skills, planning, reflection

* Yrd. Doç. Dr. H. Elif DAĞLIOĞLU, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, İlköğretim Bölümü Okulöncesi Eğitimi Öğretmenliği A.D.Öğretim Üyesi

** Figen ÇAKIR, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Okulöncesi Eğitimi Öğretmenliği Programı, Yüksek Lisans Öğrencisi

Summary

By nature, preschool children are very curious and they are willing to observe the events that are taking place around them. Having these characteristics, they develop the ability to explain what is happening with them and around their surrounding. Preprimary teachers put a great deal of effort to develop their abilities in order to increase their academic skills. However, it has been emphasized by researchers that preschool children should be guided not only to attain relevant academic skills, but also to create ideas, question, make predictions and assess the outcomes. Among these abilities, both planning and reflection are very important to develop their academic, social and artistic skills.

The programs related to early childhood years underline the importance of planning skills and making choices which should be dealt separately. In such situations, teachers should prefer asking open-ended questions rather than “yes” or “no” questions to show the “real decision” of the child. Hence, planning is more than making choices. Planning can be defined as choices with intention. When we engage children in planning, we encourage them to identify their goals and choose the options for achieving them. For instance, children might consider what they use, with whom they will do it, how long it will take, and whether they will need help.

Most early childhood practitioners recognize the importance of developing memory skills in young children. Reflection, however, is more than memory or a recitation of complete activities. In other words, reflection is not memory or knowing it by heart.

When we engage children in reflection, they become aware of what they learn in the process, what was interesting to them, how they feel about it and what they can do to build on the experience. Reflection consolidates knowledge. It can be generalized in other situations, thereby leading to further prediction and evaluation. Thus, planning and reflection, as they activate learning, nurtures the ongoing cycle of deeper thought and thoughtful application.

Comprehensive studies confirmed that when children are given more time and chance for planning and reflection, they achieve better grades in language, literacy, social skills and overall academic development. Studies also confirmed that when children plan, carry out, and review their own learning activities, their behavior becomes more purposeful and they perform better in language and other intellectual activities.

Making predictions and assessing the outcomes lie at the heart of mathematical and scientific thinking. As children grow older, they increasingly form mental images that allow them to anticipate and remember objects, people, and events that are not there. As the thinking abilities of young children improve, they show interest in various areas. As a result, they use the skills they developed to collect information and achieve an easier learning.

While identifying the real choices of children by planning, the teachers should also monitor their development. In addition, some activities and strategies should be applied by the teachers to support the development of those skills. The following are the best examples to achieve these goals. Planning should be a regular classroom activity as a part of the program day and teachers should make sure that children can see the areas and materials in the room as they plan. Also, the children should be asked logical and open-ended questions. Their plans should be listened attentively and teachers should not direct them in their conversations.

Many of the strategies that support planning also apply to promoting reflection. Planning and reflection are iterative processes. After the activities organized by the teacher are over, children should be given some time to think, and they should be asked some open-ended questions. Noting down what he/she says and accepting their comments to show how much we care about them is also necessary in such an attempt. These, in return, will advance the child’s thinking abilities.

Giriş

Yaşları 3-6 arasında olan çocuklar, kendi davranışları hakkında düşünerek karar vermede çok yeteneklidirler ve çevrelerinde meydana gelen olayları gözlemlemeye çok isteklidirler. Çocuklar kendi istekleri doğrultusunda kavrama, geçmiş ve gelecekteki zihinsel imgelerini geliştirme, bilgi ve deneyimlerini kullanarak kendi ve diğerlerinin davranışlarını açıklama yeteneğine sahiptirler.

Günümüzde anasınıfı öğretmenlerinin, çoğunlukla çocukların akademik becerilerini arttırmak amacıyla onların matematiksel ve okuma-yazmayla ilgili yeteneklerini geliştirmeye daha çok eğilimli oldukları bilinmektedir. Yetişkinler olarak bizim, onların düşünme yeteneklerini geliştirme konusunda daha çok çalışmamız gerekmektedir. Bu düşünme becerileri çocukların, sorumluluk alma becerilerinin temelini oluşturan karar vermeyi öğrenmelerini, kendi davranışlarını düzenlemelerini ve daha karışık durumlarla uğraşabilmelerini sağlar (Epstein 1993).

Amerikan Ulusal Araştırma Konseyinin (National Research Council) 2000 yılında okul öncesi dönem çocukların eğitimine ilişkin olarak hazırladığı raporda, okul öncesi eğitimin her bir alanını içeren anahtar kavramların bilgi ve yetenek edinimiyle birlikte düşünülmesi gerektiği ve ayrıca çocukların "*tasarlamaya, fikir üretmeye, sorgulamaya, tahmin yürütmeye ve sonuçları değerlendirmeye*" yönelttikleri zaman onların düşünmeyi düşünme (düşünme ve problem çözme becerilerinin daha ileri düzeyi) becerileri konusunda oldukça önemli gelişme gösterdikleri belirtilmiştir. Ayrıca her yaşta öğrenciye değerlendirme, planlama, öncelik sırasına koyma gibi becerileri kazandıracak konuların müfredata eklenerek yüksek düzey düşünme becerilerinin geliştirilmesi, konuların özünün verilmesi ve öğrenilenleri sınıf dışındaki dünya ile ilişkilendiren düzenlemeler yapması ile eğitim sisteminin gelecek nesillere sağlıklı olarak aktarılacağı vurgulanmıştır. Bu durumda yetişkinlerin çocukların bu yeteneklerini geliştirmelerinde onlara nasıl yardımcı olabilecekleri sorusu akla gelmektedir (Senge 1990; Newmann 1995; McGuinness 1999).

Eğitimcilerin çocukların plan yapma ve derin düşünme becerilerini içeren programlar hazırlayıp uygulayarak küçük yaşta çocukların düşünme ve muhakeme becerilerini geliştirebilecekleri konusunda deneysel çalışmalardan ve uygulamalardan elde edilmiş sonuçlar bulunmaktadır. Plan yapma ve derin düşünmenin her ikisi de çocukların ne yaptıklarını ve ne öğrendiklerini düşünmeleri açısından önemli becerilerdir. Bu beceriler ayrıca çocukların akademik, sosyal ve sanatsal yeteneklerini geliştirir (Epstein 1993).

Plan Yapma ve Derin Düşünme Becerileri

Amerika Ulusal Küçük Çocuklar Eğitim Komitesi (NAEYC 1998) ve Head Start Performans Standartları (U.S. Department of Health and Human Service 2002) tarafından küçük çocuklara plan ve seçim yapma imkânı verilmesi gerektiği, ayrıca erken çocukluk dönemine ilişkin programlarda plan ve seçim yapma becerilerinin birbirinden ayrı olarak ele alınmasının çok önemli olduğu belirtilmiştir. Plan yapma, seçim yapmadan daha öte bir şeydir. Plan yapma sadece seçim yapmak değil, amaçlı olarak yapılan seçimdir. Yani seçim yapacak kişi, kafasında sonunda bir seçimle sonuçlanacak özel bir amaçla aktiviteye başlar.

Bu durumda eğitimcilerin öncelikle yapması gereken bir takım şeyler vardır. Öğretmenlerin birçok seçeneği olan sorular sorarak çocukların **gerçek tercihlerini** ortaya koymasına gerekir. Örneğin "*Resminde hangi renkleri kullanmak istiyorsun?*" gibi soruların cevabı birçok seçenekten oluşur. Bir de öğretmenlerin çocukları kısıtlı cevap seçenekleri olan tercihlere yönelttiği **sahte tercihler** vardır. Örneğin "*Kırmızı mı, mavi mi kullanmak istersin?*" İşte bu gerçek tercihleri, sahte tercihlerden ayırt etmek gerekmektedir. Plan yapma, açık uçlu tercihler arasından seçim yapmaktan daha farklıdır. Çocukların, planlamaya yönlendirilerek onların amaçlarını saptamalarına ve bu amaçları yerine getirmeleri için oluşturacakları tercihleri düşünmelerine yardımcı olmak gerekir. Örneğin ne yapacakları, nerede yapacakları, hangi materyalleri kullanacakları, kiminle yapacakları, ne kadar sürede olacağı ve yardıma ihtiyaç duyup duymayacakları konusunda düşünmeleri sağlanabilir. Eğer çocuklar plan yapmaya yönlendirilirse, bu sayede kendi

çalışma şekillerini düzenlemeleri, karşılaşılabilecekleri problemlerin farkına varmaları ve bunlara çözüm bulmaları, sonuçları ve etkilerini anlamaları mümkün hale gelir.

Çoğu erken çocukluk dönemi eğitimcileri, küçük çocuklarda hafıza becerilerinin geliştirilmesinin de önemli olduğunu vurgulamaktadırlar. Öğretmenler çocuklardan gün içinde daha önce öğrendikleri şeyleri ve hafta içinde meydana gelmiş olan olayları hatırlamalarını isteyebilirler. Ancak, derin düşünme, hafızaya alınmak üzere bilgilerin veya bitmiş olan işlerin ezberlenmesinden daha öte bir şeydir. Başka bir deyişle derin düşünme, hafıza veya ezbercilik değildir. Çocuklar, yaptıkları işleri analiz ederek hatırlamaya yönlendirilebildiklerinde, sadece önceden yaptıkları şeyleri anlatmanın ötesinde bir şeye teşvik edilmiş olurlar (Dickinson ve Smith 1994).

Çocuklar derin düşünmeye yöneltildiğinde, onların süreç içinde ne öğrendiklerinin, kendileri için nelerin çekici olduğunu, bunlar hakkında ne hissettiklerinin, tecrübe kazanmaları ve bu tecrübelerini ilerletilebilmeleri için ne yapmaları gerektiğinin farkına varmaları sağlanmış olur. Derin düşünme, bilgiyi sağlamlaştırır. Çocukların daha fazla derin düşünmelerine ve hayal güçlerinin gelişmesine yardımcı olmak amacıyla bu beceriler farklı durumlara da genellenir. Bunlardan dolayı, plan yapma ve değerlendirme becerileri aktif öğrenmeyi desteklediğinde derin düşünme, bu becerileri destekleyen uygulamaların vazgeçilmez parçası haline gelir.

Plan yapma ve derin düşünmenin önemi, High/Scope Eğitim Araştırma Kurumu ve diğer araştırmacıların yürüttükleri çalışmalarla ortaya çıkmıştır. Amerika'da yapılan geniş kapsamlı bir araştırmada, sosyoekonomik, etnik, dilsel ve coğrafi alanlarda çocuklara hizmet veren erken çocukluk eğitim programları hakkında deneyimli gözlemciler tarafından bilgi toplanmıştır. Araştırma sonucunda, erken çocukluk eğitim programlarının sadece plan yapma, gözden geçirme yaklaşımlarını değil, diğer farklı yaklaşımları da içine aldığı belirlenmiştir. Ayrıca tüm bunlar doğrultusunda, daha fazla plan yapma ve derin düşünme fırsatı verilen çocukların, dil ve okuryazarlık derecesi, sosyal beceriler ve genel gelişimleri bakımından daha yüksek puanlar aldıkları tespit edilmiştir (Epstien 1993).

İngiltere (Sylva 1992) ve Hollanda'da (Veen, Roeleved ve Lesenman 2000) bağımsız araştırmacılar tarafından yapılan çalışmalarda, çocukların plan yaptıkları, bunları uyguladıkları ve kendi öğrendikleri şeyleri tekrar gözden geçirdikleri takdirde davranışlarının daha amaçlı olduğu, dil ve diğer zihinsel alanlarda daha iyi performans gösterdikleri ortaya çıkmıştır. Plan yapmada ve derin düşünmede kullanılan kelimeler, daha ileriki yıllarda "okuma başarısına" yönelik oluşturulan dil örneklerinin temelini oluşturur (Dickinson ve Smith 1994). Yetişkinler çocukların plan yapmalarında ve yaptıkları işleri yeniden düşünmelerinde onlara yardımcı olurlarken sıfatlar, zarflar ve yeni kelimeler söyleyerek çocukların dillerine karmaşıklık katarlar. Bu sözcük ve deyim zenginliği daha sonraları oluşacak okuryazarlık gelişiminin önemli bileşenleridir (Snow ve ark. 2001).

Tasarlama, plan yapma, sonuçları değerlendirme, matematiksel ve bilimsel düşüncenin temelini oluşturur. Plan yapma ve derin düşünme, sosyal problem çözmede önemli bir rol oynar. Örneğin ortaya çıkan problemlerin çözümü için sunulan önerilerdeki uyumsuzlukların giderilmesi konusunda etkili stratejiler kullanılması, öğrencileri, kendi duygularını yansıtmaya, alternatif çözümler üretmeye, sonuçları öngörmeye ve fikirlerinin verimliliğini değerlendirmeye yönlendirir (Evans 2002). Küçük çocuklarda yüksek düşünme yeteneklerinin geliştirilmesi ile çocuklar çeşitli alanlara ilgi duyduklarında, bu becerileri kullanarak o alanla ilgili bilgi toplamaları ve anlamlı öğrenmeler gerçekleştirmeleri sağlanmış olur.

Erken yaşlarda çocukların plan yapma ve derin düşünme becerileri gelişimsel açıdan incelendiğinde, yetişkinler tarafından bu becerilerin belirlenmesi ve geliştirilmesine yönelik yapılan bilinçli gözlemlerin, onlara önemli ipuçları sağlayacağı bir gerçektir. Burada yetişkinler için çocukların gelişimindeki iki önemli nokta, onlara büyük kolaylık sağlayacaktır.

Çocuklar büyürken nesnelere somut varlıklar olarak değerlendirirler. Üç yaşından küçük çocuklar dünyayı somut bir gözleme dayandırır. Bu yaş grubundaki çocukların bir nesne hak-

kında fikir yürütebilmeleri için onu görmeleri gerekir. Dil gelişimini tamamlamış ve özel yeteneğe sahip diğer bireylerin hareket noktası ise fikirlerdir.

Plan yapma eyleme dönüştürme, çocuk yaşta önemli bir beceridir. Küçük çocuklar fikirlerini anlatmak için çok fazla uğraşmaz ve ifade etmek istedikleri şeyleri birkaç cümle ile ortaya koyarlar. Yaşı biraz ilerlemiş çocuklar fikirlerini daha çok kelime ile daha sağlam bir zemine oturarak hipotezlerle açıklamaya çalışırlar. Öğretmenlerin sınıfında bulunan çocukların sahip olduğu özellikleri gözlemlemesi ve nasıl bir gelişim süreci geçirdiklerini not alması gerekir. Öğretmenler, yaşanan olaylara ilişkin anekdotları not alırken, çocukların nasıl düşündüklerini de öğrenmeye başlarlar (Hohmann ve Weikart 2001; Vogel 2001).

Çocukların Plan Yapmasını Sağlayan Stratejiler

Çocukların plan yapma becerileri konusunda onların gerçek tercihlerinin ortaya çıkarılmasının yanı sıra gelişimsel açıdan nasıl bir ilerleme içerisinde olduklarının izlenmesinin önemli olduğu ifade edilmiştir. Bunun yanı sıra sınıf içerisinde yapılan bazı etkinlikler ve kullanılan stratejiler de bu becerilerin gelişimini desteklemektedir. Burada çocuklara plan yapma becerisini kazandırabilmek ve desteklemek için bu beceriye önem veren öğretmenlerin sınıflarında yaptıkları bazı tespitleri ve bunun sonucunda diğer öğretmenlere sundukları önerileri incelemek yararlı olacaktır.

- **Öncelikle yapılması planlanan şeyi günün her vaktinde uygulanabilecek şekilde hazırlama.** Yapılması planlanan şey sınıf içi bir aktivite olabilir. Bu tür bir aktivite küçük gruplar içinde gerçekleştirilebilir. Çocuklar bu şekilde ne yapmak istediklerini ve ne yapmaları gerektiğini anlayabilirler. Günün her parçasına bu zamanları yayarak bütün çocukların düşüncelerini ifade etmesi için çaba harcamalarına fırsat verilebilir.

Aslında çocuklar grup içinde hareket etmekten çekinirler çünkü düşünceleri zaman zaman grup üyeleri ile çelişir. Bu durumda öğretmenin her çocuğun düşüncelerini ifade etmesi için mümkün olduğunca eşit zaman ayırdığından emin olması gerekir. Çocuklar planlarını yapmaya başladıklarında, onlara bunun için yeterli zaman verilmelidir. 10-15 dakika her grup için yeterli olacaktır. Çocuklar plan yaparken onları acele ettirmemek gerekir. Eğer onlar düşünceleriyle savaşıyorsa, öğretmen ne iş yapıyorsa yapsın bırakıp onları sabırla dinleyerek istekli olmalarının en az onlar kadar önemli olduğunu hissettirmelidir.

- **Onlar plan yaparken odanın içerisindeki bölümleri ve materyalleri görmelerini sağlama.** Zihinsel yapıları sınırlı olan küçük çocuklar için bu çok önemlidir. Daha büyük yaştaki planlayıcılar bile tam anlamıyla donatılmış odadaki tüm olasılıkları akıllarında tutamazlar. Plan esnasında ve öncesinde odanın her yerini gezdirilerek kullanmadıkları ve yeni olan materyaller gösterilmelidir. Görmelerini engelleyecek yüksek raflara veya diğer engellere dikkat etmek önemlidir. Her şeyi görebilmeleri, çocukların sadece planlamayı değil, değişik materyalleri oyunlarına ekleyebilmelerini de sağlar. Onlar planları esnasında herhangi bir problemle karşılaşılırsa, bu sorunu çözebilecek değişik alternatifler bulabilirler. Çocukların odadaki materyalleri bilmesi, aktivitelerini planlarken ellerinde bulunan materyalleri daha iyi organize etmelerini sağlar.

- **Çocuklara öğretmenin cevabını bildiği mantıklı sorular sorma.** Onlara niyetlerini öğrenmek, planlarını nasıl uygulayacaklarını anlayabilmek için açık uçlu sorular sormak gerekir. "Büyük bloklar mı kullanacaksın?" sorusu yerine "Bloğu nasıl kullanacaksın?" diye sorulabilir.

- **Çocukların planlarını dikkatlice dinleme, diyalogları çocuklarla paylaşma, onları yönlendirmeme.** Onların kelimelerine ve mimiklerine dikkat ederek, planlarının detaylarını, düşünme ve uygulama kabiliyetlerini öğrenmek önemlidir. Daha sonra onlara yardım etmek için en uygun destekleyici stratejiyi seçerek fikirlerini değerlendirmek ve uygulamalar için alternatifleri göz önünde bulundurmak gerekir.

- **Çocukların üzerinde düşündükleri planları açığa çıkarma, kabul etme ve destekleme.** Eğer çocuklar yapmak istedikleri planlarına ilişkin şeyler getirir veya söylemeye çalışırlarsa, onların planlarını reddetmemek, ne istediklerini açıkça anlamak, onlara doğru anlayıp an-

lamadığınızı onaylatmak gereklidir. Çocukların planlarına karşı çıkılmamalı ya da alternatifler sunmaya çalışılmamalıdır.

- **Çocuklara plan yapmaları için cesaret verme.** Kafalarından geçenleri sözcüklere dökmelerine yardımcı olunmalıdır. Başlangıç olarak basit sorular sormak gerekir. Örneğin, “Bunları yapmak için neye ihtiyacın var?” gibi. Çocukların neler yaptıkları ile ilgili yorumlar, sorulara göre daha çok öğretici olabilir.

- **Çocukların planlarını not etme.** Eğer çocuklar öğretmenlerinin planlarını not ettiğini fark ederlerse, planlarına değer verdiğini anlar. Örneğin, bir çocuğun çizdiği resme onun adını yazmak, çocuklar neler yapmak istediklerini anlatmaya başladıklarında not etmek önemlidir. Her planın yanına plan sahibi çocuğun adı yazılmalıdır. Yazarak, konuşarak, çizerek onların planlarını somutlaştırmaya çalışmak gerekir. Bu sayede çocuklara yaptıkları işlerin sonuçlarını görüp başlangıç planlarıyla karşılaştırma şansı verilmiş olur.

- **Çocukları övmek yerine cesaretlendirme.** Çocukların planlarını desteklemenin bir diğer yolu, övmekten sakınmaktır. Bir çocuğun bir planı övüldüğü zaman, başka bir zaman başka bir çocuğun planı övülmediğinde sorun yaşanabilir. Övgü aynı zamanda çocukla diyalogu kestirip atar. Ona “bravo” denilerek değerlendirme bitirildiğinde, çocuğa soru sorma, yorumlama, dinleme, fikirlerini kaydetme fırsatı verilmemiş ve böylelikle öğretmenin belirlediği strateji tam olarak gerçekleşmemiş olur. Çocuk açısından bakıldığında, bu durumda onlar da yaptığı planı farklı değerlendirmez; çünkü bravo, onun için yeterli olur (Epstein 1993; Painter 1996).

Derin Düşünmeyi Sağlayan Stratejiler

Plan yapmayı destekleyici stratejiler aynı zamanda derin düşünmeyi de destekler. Plan yapma ve derin düşünmenin sürekli tekrar gerektiren süreçler olduğunu unutmamak gerekir. Öğretmenlerin, çocukların daha sonra ne yapacaklarını planlarken ellerindeki bilgileri kullanmaları ve mümkün olduğunca çok düşünceleri için onlara destek olması gerekir. Bu yüzden serbest oyunlardan sonra, kuşluk/ikinci kahvaltısı ya da eve gitmeden önce herkesin neler yaptığını anlatabileceği ufak zaman aralıkları planlanabilir. Çocuklara derin düşünme becerisi kazandırabilmek için öğretmenler bazı stratejiler kullanabilir.

- **Çocuklar planlamış oldukları aktiviteyi tamamladıktan sonra derin düşünceleri için belirli bir zaman aralığı planlama.** Bu belirlenen zamanların yanı sıra çocuklar aktif olarak öğrenmeye motive olduğu durumlarda da derin düşünme yapılabilir. Burada listelenen diğer stratejileri kullanarak çocukların hareketleri üzerinde uzun uzun düşünceleri için cesaretlendirilmeleri gerekir.

- **Açık uçlu sorular sorma.** “Üçüncü bloğu eklediğin zaman ne oldu?” gibi açık uçlu sorular, “Başka bir blok daha ekledin mi?” gibi sorulara göre çocuğu daha çok gözlem yapmaya itecektir. “Sen nasıl...?” ya da “Niye ... düşünüyorsun?” gibi sorular çocukları, deneyimlerini yeniden gözden geçirmek ve daha anlamlı yapmak için cesaretlendirecektir.

- **Çocukların söylediklerini, yaptıklarını ve yorumlarını genişletme.** Konuşmayan ve çok az konuşan çocuklar, mimiklerini veya yaptıkları şeylerle ilgili materyalleri göstererek ne yaptıklarını anlatabilirler. Öğretmenler, onların hareketlerini ve mesajlarını anladığını gösterir ipuçları veren kelimeler kullanabilirler.

- **Zıt görüş ve yorumları kabul etme.** Çocukların hatırlayabilme gücü ve açıklamaları diğerlerinden veya yetişkinlerden farklı olabilir. Çocukların yaptıkları konusunda taraf tutma veya yaptıklarını düzeltme yerine, her çocuğun yaptıklarını kendi içersinde onaylamak ve kabul etmek önemlidir. Derin düşünmenin hedefi, kesin doğrulara ulaşmak değil, çocukların ne olduğu ve niye olduğu konusunda bilinçlenmelerini sağlamaktır. Diyalog başka bir yöne doğru kayarsa ya da ortam gerilirse, öğretmen, düşünce süreçlerini desteklemek için farklı yollar bulmalıdır.

- **Çocukların oynarken ne yaptıklarını yorumlama.** Çocukların aktivite içindeki yaptıklarını, iki amaca hizmet eder şekilde yorumlamak gerekir. Yaptıklarını hesaplama konusunda cesaretlendirilmeye ve daha sonra olayı hatırlamalarının kolaylaştırılmasına ihtiyaç duyarlar.

- **Çocukların söylediklerini not alma.** Çocukların hareketleri ile ifade etmek istediklerini kelimelere dökmeleri için cesaretlendirmek onlara düşüncelerinin önemli olduğunu anlatır. Bir olayı dramatize ederken çocukların çizimleri incelenebilir ya da bu çizimlere ilişkin anlattıkları yazılabilir. Daha büyük yaştaki çocuklar, tecrübelerini anlatan mektuplar ya da yazılar yazmaları konusunda cesaretlendirilmelidir. Yazılı belgeler ve bunların yanında çizimler, fotoğraflar veya diğer dokümanlar sizi ve çocukları aileleriyle bunları paylaşma konusunda bir araya getirir.

- **Çocukların planlarını ve aktivitelerini fikirleriyle birleştirmelerinde onlara yardım etme.** Yapmak istediklerini gerçek davranışlarının ışığında hatırlatmak, çocukların bağlantısal ilişkileri anlamalarına, yeterlilik hissini kazanmalarına ve davranışlarının sorumluluğunu üzerlerine almalarına yardım eder. *"Senin bir süper kahraman yapmayı planladığını hatırlıyorum."* *"Yaptığın kahraman bu mu?"* diye sorulabilir. Çocukları, davranışlarını nasıl ve neden yaptıkları ya da yapmadıkları hakkında düşündürmek ve onların niyetlerini izlemek gerekir. Eğer çocuklar değişik planlar yapar, yeni yönler kayar ya da orijinal fikri tamamen terk ederse, onlara *"Neden farklı bir plan yaptın?"* ya da *"Bunu yapmana sebep ne oldu?"* gibi sorular sorulabilir. Derin düşünme, çocukları bir fikre bağlı kalmaya zorlamak değil aksine seçenekleri, tercihleri ya da problem çözme stratejileri hakkında düşünmeye cesaretlendirmektir.

- **Çocukları aktivitelerini bir sonraki gün sürdürmeleri için cesaretlendirme.** Çocuklar tecrübelerini değerlendirdikçe karşılaştıkları problemler geri çağrışım yapabilir. Bu tür gözlemler, diğer günde farklı çözümler denemeleri ya da yeni ilgi alanları yaratmaları için mükemmel fırsatlar sağlar. Çocuklar, düşüncelerini gelecek planlamada farklı yerlerde kullanmaları için cesaretlendirilmelidir. Not yazmak ya da çocuktan not yazmasını istemek, öğretmenler için hatırlatıcı olacaktır. Çocuğun ilgi duyduğu alanla ilgili bir nesne ya da materyal buldurmak gerekir. Çocuklar bir resim ya da yapı projesine devam etmek istediklerinde, yaptıkları materyallerin üzerine bir işaret koymak önemlidir. Bu işaret diğerlerini bitmemiş bir proje olduğu konusunda uyarır. Böyle bir uygulama çocukların ertesi gün planlarını devam ettirebilmeleri için görsel hafızalarına yardımcı olur. Sonuç olarak bu tip aktiviteler, çocukların yaptıkları şeyleri aileleri ve öğretmenleriyle paylaşmasına yardımcı bir araç olacaktır (Costa 1986; Epstein 1993; Painter 1996).

Sonuç

Çocuklar plan yapma ve derin düşünme ile uğraştıklarında sadece onlara verilmiş olan rolü oynamaktan çok daha fazlasını yaparlar. Bu durum çocukları, kendileri ve diğerleri için önemli olayları gerçekleştiren sanatçılara ya da bilim adamlarına dönüştürür. Bu stratejiler uygulandığında, çocuklarda oyunun gelişimine paralel olarak planlama ve derin düşünme becerilerinin de karmaşılaşarak arttığı rahatlıkla gözlemlenebilir. Küçük çocuklar kısa zaman aralıklarında ve doğal ortamlarda oynarlar. Okul yaşamı süresince oynadıkları oyunlar, materyaller, dil gelişimleri ve sosyal ilişkileri konusunda daha karmaşık becerilere sahip olmaya başlarlar. Benzer şekilde çocukların planları daha derin ve yapmak istedikleri şeyler daha çeşitli hale gelir. Bazen gerçekten yapmayı planladığı şeylerin hikâyesini anlatır. Benzer şekilde çocukların oyun esnasındaki açıklamaları ve buna bağlı olarak hatırlama kabiliyetleri de giderek artar.

Küçük çocuklarda planlama ve derin düşünmenin, düşünme becerilerinin gelişiminde verimli bir sistem olduğu, yapılan araştırma ve uygulamalar sonucu ortaya çıkmıştır. Planlama, bilinçli olarak eklenen malzemelerden bir seçim yapmaktır. Derin düşünme ise, bilgiyi sağlamlaştırır ve değerlendirmeye eşlik eder. Bu nedenle planlama ve derin düşünme, karar vermeyi ve problem çözmeyi içerir. Bu beceriler çocukları ilgi alanlarına doğru yönelmeleri ve çevrelerinde olanları kontrol etmeleri için motive eder. Çocuklar plan yaptıkça ve tecrübelerini gözden geçirdikçe, tahmin ve analitik yeteneklerini, çalışma sistemlerini geliştirirler ve kendileri için

ayrıca yaptıkları seçimlerin sorumluluğunu hissetmeye başlarlar. Bu iki eş gelişim ile yetişkinler, çocukların isteklerini ifade etmeleri ve hareketlerini değerlendirmeleri için çeşitli stratejiler kullanarak onları cesaretlendirebilir, okul ve yetişkinlik yaşantıları için gerekli olan düşünce becerilerini elde etmelerini sağlayabilirler.

Kaynaklar

- Dickinson, D.K., ve Smith, M.W. (1994). Long-term effects of preschool teachers' book reading on low-income children's vocabulary and story comprehension. *Reading Research Quarterly* 29 (2): 105-22.
- Costa, A. L. (1986). *Teaching for, of, and about thinking*. In A. L. Costa (Ed.) *Developing Minds: A resource book for teaching thinking*. Washington D.C. : National Assessment of Educational Progress.
- Epstein, A.S. (1993). *Training for quality: Improving early childhood programs through systematic in-service training*. Ypsilanti, MI: High/Scope.
- Evans, B. (2002). *You can't come to my birthday party! Conflict resolution with young children*. Ypsilanti, MI: High/Scope.
- Hohmann, M. ve Weikart, D.P. (2002). *Educating young children: Active learning practices for preschool and child care programs*. 2d ed. Ypsilanti, MI: High/Scope.
- McGuinness, C. (1999). *From Thinking Skills to Classrooms: A Review and Evaluation of Approaches for Developing Pupils' Thinking*. Nottingham: DfEE Publications.
- NAEYC (1998). *Accreditation criteria and procedures of the National Associations for the Education of Young Children*, 1998 ed. Washington, DC: Author.
- National Research Council (2000). *Eager to learn: Educating our preschoolers*. Washington, DC: National Academy Press.
- Painter, J. (1996). Questioning Techniques for Gifted Student. Retrieved on 20 September 2006, at URL www.nexus.edu.au/teachstud/gat/painter.htm
- Senge, P.M.(1990). *The Fifth Discipline: The Art and Practice of the Learning Organization*. New York: Doubleday/Currency
- Snow, C.E. ; Resnick L.B.; Whitehurst G.J. ve Daniel J. (2001). *Speaking and listening for preschool through third grade*. Washington, DC: New Standards.
- Sylva, K. (1992). Conversations in the nursery: How they contribute to aspirations and plans. *Language and Education* 6 (2): 141-148.
- U.S. Department of Health and Human Services, Administration for Children and Families, Head Start Bureau. (2002). Program performance standards and other regulations. Retrieved on 26 September 2006. Online at URL www2.acf.dhhs.gov/programs/hsb/performance/index.htm
- Veen, A., Roeleveld J. ve Leseman, P. (2000), January. *Evaluatie van kaleidoscoop en piramide eindrapportage*. SCO Kohnstaff Instituut, Universiteit van Amsterdam.
- Vogel, N.(2001). *Making the most of plan-do-review: The teacher's idea book #5*. Ypsilanti, MI: High/Scope.

Makale Geliş: 25 Ekim 2006

İncelemeye Sevk: 19 Ocak 2007

Düzeltilme: 14 Haziran 2007

Kabul: 28 Haziran 2007